

EQUAL

**- nowe szanse
dla byłych więźniów**

EQUAL

**- New Opportunities
for Ex-offenders**

EQUAL

**- nowe szanse
dla byłych więźniów**

EQUAL

**- New Opportunities
for Ex-offenders**

Zespół redakcyjny/Editorial Team: Beata Puszczewicz, Dariusz Begiej, Marek Maziuk, Ewa Wosik

Wydawca: Fundacja „Fundusz Współpracy”/Editor: “Cooperation Fund” Foundation
ul. Górnośląska 4a, 00-444 Warszawa (Warsaw)
www.equal.org.pl

Skład, opracowanie graficzne, druk/Layout, graphic design, printing: Bizarre sp. z o.o.

Spis treści/Contents

Wstęp	5
Foreword	7
Koalicja „Powrót do wolności”	8
“Return to Freedom” Coalition.	10
Nowa droga dla byłych więźniów	12
New Way for Ex-offenders	14
Wyjść na prostą	16
Freedom for Employment	18
„Czarna owca” – skazani na ochronę przyrody	20
“Black Sheep” – Condemned to Nature Protection	22
„Możemy więcej” – Partnerstwo na rzecz spółdzielni socjalnych	24
“We Can Do More” – Partnership in Support of Social Co-operatives	26
Praca i godne życie dla kobiet – ofiar przemocy	28
Work and Life of Dignity for Women – Victims of Violence	30

WSTĘP

W polskich aresztach śledczych i więzieniach przebywa ponad 90 tysięcy osób. Według danych publikowanych regularnie przez Centralny Zarząd Służby Więziennej zaledwie jedna trzecia z nich jest zatrudniana. Zdecydowana większość dostaje za swoją pracę wynagrodzenie, pozostali są angażowani nieodpłatnie przy robotach publicznych lub pracach na cele charytatywne. Polskie zakłady karne, jak wynika ze statystyk, są przeludnione, trudno prowadzić w nich skuteczną resocjalizację. Jeszcze trudniej przygotowywać skazanych do podjęcia zatrudnienia po opuszczeniu więziennych murów. Rynek pracy zmienia się bardzo dynamicznie i nawet rosnący popyt na pracowników nie gwarantuje byłym osadzonym, że pracodawcy będą na nich spoglądać łaskawym okiem. Problem ten zainteresował kilka instytucji, które przystąpiły do realizacji projektów w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. Po dwóch latach funkcjonowania Partnerstw widać wyraźne efekty ich prac. Warto zwrócić na nie uwagę. Koalicja „Powrót do wolności” to przedsięwzięcie skierowane zarówno do skazanych i byłych skazanych, jak i do ich rodzin. W ramach tego projektu organizowane są szkolenia podnoszące ich umiejętności zawodowe oraz psychospołeczne. Partnerstwo zapewniło swoim beneficjentom również dostęp do poradnictwa prawnego i psychologicznego, zajęcia dla ofiar przemocy i możliwość skorzystania z pomocy grup wsparcia. Projekt „Nowa droga” to z kolei próba stworzenia systemu zinstytucjonalizowanej pomocy osobom opuszczającym zakłady penitencjarne, łączącego szkolenia zawodowe z readaptacją społeczną. Administratorem tego przedsięwzięcia jest Centralny Zarząd Służby Więziennej.

Osoba przebywająca w polskim więzieniu ma dziś małe szanse na to, by ktoś fachowo zdiagnozował jej umiejętności zawodowe. Nad zmianą tej sytuacji pracuje Partnerstwo „Wyjść na prostą”. Rezultatem realizowanego przez nie projektu będzie między innymi standard oceny predyspozycji zawodowych skazanego i stworzenia mu tzw. indywidualnego planu działania zgodnie z metodologią stosowaną przez doradców zawodowych w służbach zatrudnienia.

Na pomysł stworzenia systemu szkoleń przygotowujących byłych więźniów do wykonywania zawodów związanych z ochroną środowiska lub wykorzystujących technologie ekologiczne wpadło Partnerstwo „Czarna owca – skazani na ochronę przyrody”. To tylko jedno z wielu działań realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia. W Zakładzie Karnym w Wołowie na Dolnym Śląsku, gdzie realizowany jest projekt, uruchomiono już między innymi wewnętrzną telewizję, w której przygotowywaniem audycji zajmują się osoby odbywające wyroki pozbawienia wolności.

W zakładach penitencjarnych przebywa niespełna 3 tysiące kobiet. Projekt „Praca i godne życie dla kobiet – ofiar przemocy” skierowany jest do pań skazanych za przestępstwa popełnione z użyciem przemocy wobec swoich oprawców. Jego celem jest wypracowanie modelowych rozwiązań ułatwiających im podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz powrót na rynek pracy i utrzymanie się na tym rynku. Każdego roku z zakładów poprawczych w Polsce wychodzi kilkaset młodych osób. Jak przekonują realizatorzy projektu „Możemy więcej” – Partnerstwo na rzecz spółdzielni socjalnych, trafiają oni w pustkę, czarną dziurę niemocy, braku zainteresowania i zrozumienia specyfiki pracy z taką grupą. Partnerstwo chce zaproponować samorządom lokalnym spółdzielnię socjalną jako dobre instrumentarium do prowadzenia skutecznej polityki włączania osób wykluczonych lub marginalizowanych do społeczeństwa i na rynek pracy.

Więcej szczegółów dotyczących projektów kierowanych do więźniów i byłych więźniów znaleźć można w broszurze, którą oddajemy do Państwa rąk. Informujemy o nich również obszernie w Biuletynie Informacyjnym EQUAL. Mamy nadzieję, że owocem wysiłków Partnerstw realizujących tzw. projekty więzienne będzie zwiększenie szans powrotu do normalnego życia na wolności tym byłym skazanym, którzy rzeczywiście tego chcą.

FOREWORD

There are over 90,000 people in Polish detention facilities and prisons. According to data published regularly by the Prison Service Central Management, only one third of them are employed. The vast majority are remunerated for their work, yet some are engaged in unpaid public work or assistance in charitable initiatives. The statistics show that Polish prison facilities are overcrowded, which hampers the effective rehabilitation of prisoners. It proves even more difficult to prepare convicts to seek employment after they leave prison. The labour market is changing dynamically and even the growing demand for workers does not ensure that employers will look kindly on ex-convicts.

The interest of several institutions has been aroused by the issue and they have launched their projects under the EQUAL Community Initiative. After two years of the Partnerships you can clearly see the results of their efforts. It is worth summarising them briefly.

“Return to Freedom” Coalition is an initiative aimed both at convicts and ex-convicts as well as their families. The project offers trainings to develop the professional and psychosocial skills of prisoners. The Partnership also provides its beneficiaries with access to legal and psychological counsel, workshops for violence victims and the opportunity to use the assistance of support groups.

The “New Way for Ex-offenders” project attempts at establishing a system of institutionalised assistance for persons who leave penitentiary facilities that combines vocational training with their social readjustment. The initiative is managed by the Prison Service Central Management.

Today, a person who serves time in a Polish prison stands little chance to be professionally diagnosed in terms of his/her vocational qualifications. Changing that situation is the main objective of the “Freedom for Employment” Partnership. The results of the project that it implements include a standard for the assessment of the convict’s vocational predispositions and the development of an individual action plan for such a person in accordance with the methodology used by career counsellors in the labour services.

The idea to establish a system of trainings to prepare ex-convicts for environment- or ecology-related professions is authored by the “Black Sheep” Condemned to Nature Protection Partnership. That is just one of the activities implemented as part of the project. The Prison Facility in Wołów (Lower Silesia), which is implementing the project, has already set up an internal television network whose broadcasts are prepared by people serving their prison sentences.

Barely 3,000 prisoners are women. The Work and Life of Dignity for Women - Victims of Violence project is addressed to women convicted of violent crimes against their oppressors. It aims at developing model solutions that facilitate raising their professional qualifications and enable them to return to and maintain their positions on the labour market.

Each year, several hundred young people leave Polish correctional facilities. According to the implementers of the We Can Do More – Partnership in Support of Social Co-operatives project, the young land in the void, the black hole of powerlessness, lack of interest and understanding for the specificity of working with such a group. The Partnership wants to offer social cooperatives to local governments as a good instrument to effectively implement policies aimed at the inclusion of excluded and marginalised groups in the society and the labour market.

In this brochure you will find more detailed information on the projects addressed to prisoners and ex-prisoners. Extensive information on the projects is also included in the EQUAL Bulletin. We hope that the efforts of Partnerships that implement the so-called “prison projects” will translate into increased opportunities to return to a normal life for those ex-convicts who really want to live a normal life.

Koalicja „Powrót do wolności”

Partnerstwo powołano z inicjatywy Polskiego Stowarzyszenia Edukacji Prawnej w celu stworzenia modelu aktywizacji zawodowej byłych więźniów. W program Koalicji „Powrót do wolności” zaangażowane są podmioty mające doświadczenie w pracy ze skazanymi i byłymi więźniami. Uczestnicy Partnerstwa dysponują odpowiednim zapleczem materialnym i merytorycznym, a także bazą kontaktów, która pozwoli na rozpowszechnianie informacji o projekcie wśród pracodawców. Projekt adresowany jest do więźniów, byłych więźniów i osób odbywających karę ograniczenia wolności oraz ich rodzin, a zwłaszcza dzieci. Niejednokrotnie dziedziczą one brak nawyku pracy, niechęć do stałego zatrudnienia i przekonanie o braku szans na znalezienie pracy.

Działanie Partnerstwa ma określone ramy terytorialne (Siedlce, Mienia, Warszawa i okręg warszawski, gdzie powstała struktura, która posłuży jako wzorzec wdrażania modelu) oraz czasowe – więźniowie biorący udział w projekcie muszą mieć szansę w miarę szybko wyjść na wolność i zmierzyć się z jej wymaganiami. Zajęcia adresowane są do osadzonych, którzy deklarują chęć zmiany dotychczasowego sposobu życia, dobrowolny udział w programie i wypełnianie powierzonych zadań. Partnerstwo proponuje rozwiązanie kompleksowe – projektowane formy aktywności mają służyć nie tylko podniesieniu kwalifikacji byłych więźniów czy nauczaniu ich konkretnych zawodów, ale także przywróceniu ich społeczeństwu poprzez zmianę sposobu myślenia oraz uwolnienie się od złych przyzwyczajzeń i nałogów.

Działanie 2 zostało opracowane na podstawie wyników szczegółowych ankiet. Zebrane w ten sposób informacje pozwoliły na opracowanie systemu, który umożliwi aktywizację zawodową i jednocześnie stworzy narzędzia radzenia sobie z problemami życia codziennego.

Kursy zawodowe przygotowują beneficjentów do konkretnej pracy (monter ścianek gipsowych/malarz, glazurnik, brukarz, hydraulik, spawacz gazowy i elektryczny), a praktyki pozwolą na weryfikację nabytych umiejętności. Aktywizacji mają służyć: praca nieodpłatna, wolontariat, Więzienne Kluby Pracy oraz Centra Aktywizacji Zawodowej i Społecznej.

Szkolenia z technik informacyjnych umożliwią beneficjentom poszukiwanie pracy jeszcze przed zakończeniem pobytu w więzieniu, a szkolenia kształtujące właściwe postawy (walka z dysfunkcjami społecznymi, umiejętność zarządzania czasem, komunikacja, autoprezentacja, radzenie sobie z agresją, ćwiczenie postaw asertywnych) dadzą im wsparcie psychologiczne i pomogą pokonać lęk przed zmianą, jaką jest próba podjęcia uczciwego życia.

W pracy z uczestnikami kursów położono nacisk na wspieranie motywacji. Podniesieniu ich samooceny posłuży metoda małych kroków i treningi interpersonalne. Beneficjenci podpisują z prowadzącymi kontrakt – umowę honorową, która ma kształtować poczucie odpowiedzialności, zachęcać do systematyczności i wytrwania w podjętym postanowieniu.

Cykl szkoleń „Prawo na co dzień” służy podnoszeniu kultury prawnej wśród osadzonych i ich rodzin. Prowadzący zajęcia studenci mają szansę zapoznać się z realiami wykonywania kar izolacyjnych i problemami społecznymi związanymi z ich orzekaniem. Program „Anioł Stróż” prowadzą skazani, którym udało się rozpocząć uczciwe życie. Pomagają oni osobom opuszczającym zakłady karne lub wychodzącym na przepustki w odnalezieniu się na wolności. Inną formą pomocy jest program „Świadectwa byłych więźniów”, w ramach którego osoby, które opuściły więzienia opowiadają, jak zmieniło się ich życie, jakie są koszty takiej zmiany, pokusy powrotu na drogę przestępstwa oraz sposoby przeciwdziałania im.

Koalicja „Powrót do wolności” prowadzi także szkolenia wspierające rodzinę: program leczenia agresji, program mediacji rodzinnej, wskazanie sposobów na uniezależnienie się od instytucji pomocowych.

Partnerstwu zależy również na przygotowaniu funkcjonariuszy więziennych, wychowawców i psychologów do udzielania osadzonym realnej pomocy w zakresie zagadnień prawnych, komunikacji, mediacji, aktywizacji zawodowej, umiejętności psychospołecznych.

Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej wyda broszurę informującą o prawach socjalnych osób opuszczających więzienia. Inna publikacja będzie poświęcona sytuacji społecznej byłych więźniów; opracowany zostanie także poradnik na temat zakładania spółdzielni socjalnych.

W celu stworzenia właściwego gruntu dla spodziewanych rezultatów działalności Partnerstwa część jego działań zostanie poświęcona walce z powszechnym przekonaniem, że zatrudnianie skazanych oraz byłych więźniów jest niebezpieczne i niekorzystne. Koalicja zorganizuje konferencje na ten temat, a także opracuje system współdziałania z samorządami lokalnymi w tworzeniu miejsc do wykonywania kar nieizolacyjnych.

Rezultaty projektu będą upowszechniane przez kampanię informacyjną promującą zatrudnianie osób odbywających kary pozbawienia i ograniczenia wolności oraz opieranie polityki społecznej i karnej nie na represyjności, ale na karach probacyjnych, czyli odbywanych w warunkach wolności kontrolowanej.

Administrator

Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej
ul. Kredytowa 6 lok. 73
00-062 Warszawa
tel.: 022 423 36 12
faks: 022 826 10 27

Partnerzy

- Fundacja Sławek, Warszawa
- Okręgowy Inspektor Służby Więziennej, Warszawa
- Stowarzyszenie Resocjalizacji, Rehabilitacji i Pomocy Społecznej im. Hansa Christiana Kofoeda, Siedlce
- Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa

„Return to Freedom” Coalition

The Partnership was established upon the initiative of Polish Legal Education Association with a view in working out an occupation integration model for ex-convicts. Organisations working with convicts and ex-convicts have contributed to the programme of the Return to Freedom Coalition. Partnership members have adequate physical and technical capabilities and are in possession of a contact base that will enable them to disseminate Project information among employers. The Project is targeted at convicts, ex-convicts, those under a penalty of restricted freedom and their family members, children in particular. Quite often, they inherit reluctance to work and permanent employment and a belief that they are unable to find a job. The activities of the Partnership are limited in terms of geographical range (Siedlce, Mienia, Warsaw and the Warsaw region, where organisational model to be followed elsewhere was established) and time (convicts who take part in the Project must have prospects for imminent liberation and coping with the requirements of life beyond the walls). In addition, the convicts must declare the will to change their existing way of life, agree to join the Programme voluntarily and comply with instructions given to them. The Partnership is opting for a comprehensive approach: the planned activities are intended to improve the convicts' skills and teach them specific jobs, but also to reintegrate them into the community by changing their way of thinking and persuading them to quit bad habits and addictions.

Activity 2 is based on data obtained from detailed questionnaires. Survey results enabled Partnership to develop a system for ensuring occupational integration, while working out tools for coping with everyday problems. Vocational courses will prepare the beneficiaries to work in specific trades (plaster partition installer/painter, tile layer, paving worker, plumber, gas/electrical welder), while on-the-site placements will enable them to perfect new skills. Occupational integration will involve unpaid work and will be supported by volunteers, Prison Labour Clubs and Occupational/Social Integration Centres.

Training in IT systems will enable beneficiaries to seek jobs before liberation, while courses promoting proper attitudes (combating social dysfunctions, time management ability, communication skills, and self-presentation, coping with aggression, perfecting assertive attitudes) will provide them with psychological support and help them to overcome the fear of change, involving an attempt to embark on a decent way of life.

When working with the trainees, the focus will be on motivation support: their self-esteem is to be enhanced using step-by-step methods and interpersonal training sessions. The beneficiaries sign a contract with the trainers, a gentlemen's agreement intended to promote responsibility, encourage systematic work and perseverance in keeping up the commitment.

The "Everyday Law" training series is intended to improve legal culture among the convicts and their family members. Students who deliver the training have an opportunity to acquaint themselves with practical aspects of serving a detention sentence and related social problems. The "Guarding Angel" Programme is delivered by ex-convicts who have genuinely reformed to start a new life. They help those being released, permanently or on parole, from penitentiaries to adjust themselves to the life out of prison. In addition, assistance is provided under the "Ex-convicts' Testimony" Programme, whereby ex-convicts explain how their life changed following the release, what are the costs of such a change, vice temptations and how to cope with them.

The Return to Freedom Coalition also offers training events to support family members: on aggression treatment, family mediation programme and how to become free from dependence on aid institutions. The Partnership is also interested in providing penitentiary staff, educators

---

and psychologists with knowledge and skills, as required for ensuring tangible assistance to the convicts in terms of legal issues, communication, mediation, occupational integration and social psychology skills.

The Polish Legal Education Association will publish a booklet with information about social rights of those released from penitentiaries. Another publication will focus on social situation of ex-convicts. In addition, it is planned to publish a manual for those wishing to establish a social cooperative.

In order to prepare ground for the expected results of Partnership's efforts, some of the activities will focus on dispelling common views that employing ex-convicts is dangerous and counter-productive. The Coalition will set up conferences on this issue and will develop a system of cooperation with local authorities with a view in creating new jobs for non-isolation punishments.

Project outcomes will be disseminated using an informational campaign promoting the employment of imprisoned convicts and those under penalty of restricted freedom, as well as a departure from repressive social and punishment policies towards probation penalties, i.e. with sentences served under controlled freedom conditions.

Administrator

Polish Association for Legal Education
00-062 Warsaw
6/73 Kredytowa St.
Tel.: +48 22 423 36 12
Fax: +48 22 826 10 27

Partners:

- Sławek Foundation, Warsaw
- District Inspector of Penitentiary Service, Warsaw
- Hans Christian Kofoed Association for Resocialization, Rehabilitation and Social Assistance, Siedlce
- Warsaw University, Faculty of Law and Administration, Warsaw

Nowa droga dla byłych więźniów

Partnerstwo zostało powołane w celu stworzenia modelu aktywizacji zawodowej osób opuszczających więzienia. Działania oferowane w ramach projektu mają zwiększyć szanse byłych więźniów na znalezienie zatrudnienia i wspierać ich readaptację społeczną. Inicjator Partnerstwa – Centralny Zarząd Służby Więziennej – oprócz instytucji i organizacji zajmujących się pomocą postpenitencjarną zaprosił do współpracy również instytucje badawcze.

Z badań przeprowadzonych w ramach Działania 1 wynika, że brakuje systemu współpracy oraz przepływu informacji między instytucjami i organizacjami pomocy postpenitencjarnej, co powoduje nakładanie się zakresów działań, a także dublowanie świadczeń przy jednoczesnym zaniedbaniu niektórych zakresów pomocy. Kompetencje tych instytucji są szerokie, ale niedookreślone, natomiast oferowana forma pomocy zazwyczaj ma charakter doraźny.

Twórcy Partnerstwa zaobserwowali brak rozwiązań kompleksowych, które służyłyby faktycznej poprawie sytuacji więźniów wracających do społeczeństwa. Zakłady karne nie kształcą skazanych na potrzeby rynku pracy, brakuje staży i praktyk zawodowych dla osób w trakcie odbywania kary. Proponowana terapia uzależnień jest fragmentaryczna i nieskuteczna. Kuratorzy opiekujący się byłymi więźniami nie mogą realnie pomóc podopiecznym w zdobyciu zatrudnienia. Na przeszkodzie stają m.in. uprzedzenia i stereotypy; pracodawcy nie chcą zatrudniać byłych więźniów nawet wtedy, gdy nie ma uzasadnionych prawem podstaw do sprawdzania karalności kandydata.

Beneficjentami projektu będzie 500 osób (w tym 50 kobiet, czyli 10% wszystkich uczestniczących) z 13 zakładów karnych w całej Polsce. W obszar działań Partnerstwa zostaną włączeni także skazani niepełnosprawni, chorzy umysłowo i samotne matki. Wszyscy, do których adresowany jest projekt (recydywiści, skazani po raz pierwszy, kobiety, młodociani) mają specyficzne problemy związane z powrotem do życia rodzinnego i społecznego oraz wejściem na rynek pracy. Osadzeni zazwyczaj nie mają wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, nie znają norm obowiązujących w społeczeństwie, często są uzależnieni od alkoholu lub narkotyków. Po wyjściu z więzienia otrzymują tylko doraźną pomoc – utrwała to postawę bierną i roszczeniową. Ich rodziny zagrożone są rozpadem, dzieci, pozbawione pozytywnych wzorców, ulegają demoralizacji. Podjęcie normalnego życia uniemożliwia byłym więźniom napiętnowanie przez otoczenie. Przejawy dyskryminacji na rynku pracy, brak wsparcia ze strony społeczeństwa i rodziny skutkują marginalizacją i wykluczeniem.

Celem Partnerstwa jest stworzenie metody współdziałania instytucji należących do różnych sfer życia społecznego. Wykształcenie zintegrowanego systemu pomocy pozwoli objąć nią także osoby związane z byłymi więźniami (rodziny, potencjalnych pracodawców, społeczność lokalną). Partnerstwo realizuje projekt na znacznym obszarze kraju, co pozwoli na sprawdzenie jego funkcjonowania w specyficznych warunkach różnych regionów (Śląsk, Bieszczady, rejon przygraniczny, centralna część Polski, Mazury).

Warunkiem skutecznej reintegracji więźniów ze społeczeństwem jest wyposażenie ich nie tylko w konkretne sprawności, ale także w niezbędne umiejętności społeczne. Partnerstwo oferuje szkolenia zawodowe, zajęcia aktywizacyjne, pomoc psychologiczną oraz doradztwo personalne i prawne. Oferta będzie dostosowana do predyspozycji beneficjentów. Więźniowie będą realizować swoje indywidualne plany działania – uwzględniające ich cechy osobowościowe, potrzeby, oczekiwania i poziom już posiadanych umiejętności. Projekt zakłada także aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych i upośledzonych oraz proponuje nowatorskie metody terapii uzależnień. Szkolenia obejmą również personel placówek.

Beneficjenci objęci działaniami Partnerstwa staną się konkurencyjni na rynku pracy dzięki podniesieniu kwalifikacji, a dzięki wsparciu psychologicznemu będą mogli podjąć wysiłek rozpoczęcia

nowego życia. Każdy z nich uzyska portfolio zawierające: kontrakt społeczny, indywidualny plan działania, świadectwa odbytych kursów, szkoleń, praktyk, formalne potwierdzenia kwalifikacji zawodowych i inne dokumenty poświadczające aktywność.

Utrzymaniu wypracowanych efektów również na wolności ma służyć stały kontakt beneficjentów z kuratorem lub mentorem.

W ramach projektu organizowane są centralne punkty konsultacyjne, terenowe zespoły projektu oraz kluby pracy koordynujące działania przedstawicieli instytucji pozarządowych, pracowników socjalnych i kuratorów sądowych. Pozwoli to uniknąć centralizacji – inicjatywa oraz odpowiedzialność za realizację zadań i współpracę z instytucjami zostanie przeniesiona spoza projektu na szczebel regionalny.

Idea i rezultaty projektu będą upowszechniane na kilku poziomach. Sukcesy beneficjentów będą prezentowane wśród innych więźniów. Działania Partnerstwa i ich realizacja będą opisywane na stronie internetowej. Współpraca ponadnarodowa ma służyć propagowaniu i wymianie dobrych praktyk. Promowaniu idei wśród pracodawców, a także poznaniu ich oczekiwań, będą służyły konferencje i panele.

Na zakończenie działania Partnerstwa zostanie opracowany raport końcowy. Znajdzie się w nim ocena skuteczności podjętych i przeprowadzonych działań, a także opis zagrożeń i utrudnień oraz sposobów ich rozwiązywania.

Administrator

Centralny Zarząd Służby Więziennej
ul. Rakowiecka 37a
02-521 Warszawa
tel.: 022 640 85 99
faks: 022 640 85 92

Partnerzy

- Komenda Główna Ochotniczych Hufców Pracy, Warszawa
- Krajowa Rada Kuratorów, Warszawa
- Rada Naczelna Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej, Warszawa
- Stowarzyszenie „Monar”, Warszawa
- Zarząd Główny Polskiego Czerwonego Krzyża, Warszawa

New Way for Ex-offenders

The Partnership was established with a view in working out a model approach to occupational integration of ex-offenders upon their release from penitentiaries. The activities proposed under the Project are intended to enhance ex-offenders' job finding opportunities and support their social reintegration. The Central Board of Penitentiary Service, which is the promoter of the Partnership, invited research institutions to the Project along with post-penitentiary assistance providers.

According to surveys carried out under Activity 1, post-penitentiary assistance providers are not cooperating with each other and fail to share information so that their activities are overlapping, while some assistance areas are neglected. These institutions have a wide range of inadequately defined responsibilities and usually they provide assistance on an ad-hoc basis.

Partnership Promoters have noticed a lack of comprehensive approaches that would help ex-offenders effectively to re-integrate with the society. Penitentiary establishments do not provide convicts with training in jobs that are sought after on the labour market, while internships or placements for active convicts are hardly available. Addiction therapy, as proposed to the convicts, is cursory and ineffective. Probation officers in charge of ex-offenders are unable to provide them with any meaningful job finding assistance. They face prejudice and stereotypes: employers are unwilling to employ ex-offenders, even if checking applicant's conviction record is not required.

Five hundred persons (of which 50 women, i.e. 10% of all participants) from 30 penitentiaries across Poland will benefit from the Project. The Partnership will address the problems of the convicted disabled, mentally ill and single mothers. All target groups of the Project (persistent offenders, first offenders, women, juvenile offenders) face specific problems associated with re-integration into family and social life or the labour market. As a general rule, those incarcerated lack education or vocational skills, they are unaware of public standards and often they are addicted to alcohol or drugs. Upon release they are provided with ad-hoc assistance, which is strengthening their passive or demanding attitudes. Their families face disintegration and their children are exposed to depravity for lack of any positive role model. Feeling condemned by their environment, ex-convicts are unable to start a normal life. Discrimination at employment market, a lack of support from the family and community lead to marginalisation and exclusion.

The objective of the Partnership is to work out a methodology for cooperation of institutions that are active in various segments of the community life. An integrated support system will cover also those related to ex-offenders (family members, potential employers and the local community).

Since Partnership will implement the Project across Poland, the new solutions will be tested in specific conditions prevailing in various regions (Silesia, Bieszczady Mountains, border areas or Mazurian Lakeland).

In order for ex-convict reintegration to be effective, they must be equipped with social skills, in addition to vocational ones. The Partnership offers vocational training, integration sessions, psychologist's advice and personal/legal counselling. The actual offer will be tailored to beneficiaries' predispositions. The convicts will follow their individual action plans, considering their personality traits, needs, expectations and existing skills. The Project will involve occupational integration of physically and mentally disabled persons. An innovative approach to addiction treatment is also planned. Also penitentiary staff will be offered training events.

Thanks to better skills Project beneficiaries will have better job finding opportunities, while psychologist's support will prepare them for the effort of starting a new life. Each of them will be given a portfolio containing: a social contract, individual action plan, certificates of completion

---

of training courses/events and internships, formal certificates of vocational skills and other documents attesting to specific activities. Ongoing contacts with probation officers and mentors will help to maintain effects of the Project following the release.

Central consultation points, local Project teams and labour clubs will be established under the Project to coordinate efforts of non-government organisations, social workers and probation officers. This will help to avoid centralisation: initiative and overall responsibility for specific tasks and cooperation between institutions will be transferred from the Project to the regional level.

The idea behind the Project and its results will be disseminated on several levels. The achievements of the beneficiaries will be presented to other convicts. Partnership efforts and Project progress will be presented on the Internet page. International cooperation is intended to promote and share good practice. Conferences and panels will promote the concept among the employers and help to understand their expectations.

The Partnership will issue its final report with effectiveness assessments for specific actions taken or completed and with description of threats and related problem solving methods.

Administrator:

Central Board of Prison Service
02-521 Warsaw
37a Rakowiecka St.
Tel.: +48 22 640 85 99
Fax: +48 22 640 85 92

Partners:

- Headquarters of Voluntary Labour Corps, Warsaw
- State Council of Probation Officers, Warsaw
- High Council of Polish Committee for Social Assistance, Warsaw
- Monar Association, Warsaw
- Polish Red Cross – Central Board, Warsaw

Wyjść na prostą

Cel Partnerstwa, jakim jest stworzenie systemowych rozwiązań służących reintegracji zawodowej osób odbywających karę pozbawienia wolności, od początku uznany został jako wykraczający poza zakres zainteresowań wyłącznie instytucji związanych z więziennictwem bądź organizacji pomocy postpenitencjarnej. Choć podmioty takie są aktywnymi uczestnikami projektu, to jego inicjatorem i administratorem jest Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego – OIC Poland, a wśród partnerów znaczącą rolę odgrywają organizacje rozwoju gospodarczego i regionalnego, a także podmioty zajmujące się kształceniem zawodowym.

Analizy przeprowadzone w trakcie Działania 1 pomogły w zidentyfikowaniu przeszkód utrudniających więźniom powrót na rynek pracy. Pracodawcy informowali, iż chociaż zgadzają się z twierdzeniem, że praca ułatwia resocjalizację, jednak nie chcą zatrudniać osadzonych, ponieważ więźniowie mają opinię gorszych pracowników. W społecznym postrzeganiu problemu zatrudniania więźniów i byłych więźniów dało się zaobserwować znaczący wpływ uprzedzeń, które powodują, iż odbycie kary stygmatyzuje, a nie jest – zgodnie z normą społeczną – formą ponoszenia konsekwencji określonych czynów. Stwierdzono także, iż dotąd instytucje i organizacje zajmujące się tą tematyką posługiwały się odmiennymi narzędziami pracy, stosowały zróżnicowane metody diagnozy sytuacji oraz oferowały inne rodzaje wsparcia. Brakowało wspólnej metodologii, czytelnych procedur, a także przepływu informacji, który pozwoliłby doprecyzować zakres działań, połączyć inicjatywy itp.

Partnerstwo ma wypracować wszechstronną metodę resocjalizacji połączoną z terapią wychodzenia z uzależnień i prowadzącą do znalezienia zatrudnienia. Beneficjentami ostatecznymi projektu jest 120 skazanych. Uwarunkowania środowiskowe, wcześniejsze wybory życiowe oraz obecna sytuacja powodują, że charakteryzuje ich niski poziom wykształcenia. Pracowali w swoim życiu niewiele lub nie pracowali wcale, nie mają zatem doświadczenia zawodowego ani kwalifikacji. Nie znają własnych uzdolnień, mocnych stron i umiejętności. W więzieniu na pewno nie znajdą wzorców pozytywnych zachowań, a gdy z niego wyjdą, brakuje im aktywności, mobilności i motywacji do dostosowania się do wymagań rynku pracy. Kara odosobnienia powoduje, że ich kwalifikacje się dezaktualizują, a dostęp do rynku pracy – ze względu na nieznaną technik informacyjnych – jest utrudniony. Napiętnowanie społeczne wręcz uniemożliwia im znalezienie zatrudnienia na wolności, a długotrwałe pozostawanie bez pracy zwiększa ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznego, a co za tym idzie recydywy.

Do udziału w projekcie wybrani zostali beneficjenci z silną motywacją, którzy zgłoszą chęć uczestniczenia w zajęciach. Beneficjentami pośrednimi projektu są wychowawcy, psychologowie więzienni, kuratorzy, terapeuci osób uzależnionych, doradcy i pracownicy urzędów zatrudnienia (100 osób).

System wspierania osób skazanych w ich reintegracji zawodowej ma być rozwiązaniem kompleksowym. Na poziomie pracy z podopiecznym będzie łączył trening rozwoju osobowego, szkolenia zawodowe i usługi doradcze, natomiast na poziomie instytucjonalnym Partnerstwo chce opracować model integracji działań instytucji zajmujących się pomocą osadzonym i byłym więźniom.

Praca z podopiecznymi będzie zindywidualizowana i udokumentowana. Poprzedzi ją analiza mocnych stron i predyspozycji zawodowych, na tej podstawie zostanie stworzony Indywidualny Plan Działania. Wszystkie zaświadczenia o odbytych szkoleniach, notatki z konsultacji, opis cech osobowościowych i predyspozycji zawodowych znajdują się w *dossier* osoby skazanej. W ramach projektu przeprowadzone zostaną szkolenia z aktywnych metod poszukiwania pracy, szkolenia zawodowe: magazynier z uprawnieniami obsługi wózków widłowych, pracownicy robót budowlanych (malarz, tynkarz, murarz, brukarz, spawacz), pracownik administracyjno-biurowy; kursy

komputerowe i z zakresu prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Warunkiem powodzenia projektu jest także podniesienie kwalifikacji osób pracujących z osadzonymi. Wszyscy ukończą odpowiednie szkolenia i studia podyplomowe z zakresu wspierania procesu reintegracji zawodowej podopiecznych, współpracy z organizacjami pracodawców, komunikowania się ze skazanymi, doradztwa zawodowego oraz metodologii Indywidualnego Planu Działania.

W ramach projektu zostaną uruchomione punkty aktywizacji zawodowej (w Lublinie i Zamościu). Ich pracownicy będą udzielać informacji o możliwościach kształcenia, przysługujących zasługach, pomagać w pisaniu życiorysów, listów motywacyjnych, utrzymywać kontakty z przedsiębiorcami.

Partnerstwo przygotuje dwie broszury informacyjne. Pierwsza będzie zawierała przydatne adresy i wskazówki dla skazanych, w drugiej zostaną przedstawione korzyści z zatrudniania byłych więźniów dla potencjalnych pracodawców.

Wymianie doświadczeń i wspólnemu wypracowywaniu metod będą służyć spotkania w ramach ponadnarodowego partnerstwa HIDAK; współpracują w nim specjaliści od wsparcia osobowego, pracy z osobami z wieloma wyrokami, z osadzonymi kobietami.

Postępy w realizacji projektu, płynące z niego korzyści społeczne (wzrost bezpieczeństwa, mniejsze wydatki z budżetu państwa), gotowa metodologia będą rozpowszechniane za pośrednictwem struktur organizacyjnych wszystkich partnerów oraz w branżowych organach prasowych. Promowaniu idei resocjalizacji zawodowej wśród społeczności lokalnej, pracodawców, samorządów terytorialnych, urzędów pracy, instytucji pomocy społecznej, organizacji pozarządowych poświęcone będą publikacje w prasie, programy w mediach elektronicznych, konferencje (krajowe i międzynarodowa) oraz raport końcowy.

Administrator

Polska Fundacja Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego OIC Poland
ul. Mełgiewska 7/9
20-209 Lublin
tel.: 081 749 32 03
faks: 081 749 32 13

Partnerzy

- Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego, Lublin
- Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Lublinie, Lublin
- Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat” z siedzibą w Warszawie, Oddział Lublin
- Zakład Doskonalenia Zawodowego Lublin, Lublin
- Zakład Karny w Hrubieszowie, Hrubieszów
- Zakład Karny w Zamościu, Zamość

Freedom for Employments

Since its inception, the objective of the Partnership: to elaborate system solutions for occupational reintegration of incarcerated persons, was considered as going beyond the scope of penitentiary-related institutions or post-penitentiary assistance organisations. Although these institutions and organisations are active members of the Partnership, the Project is administrated by Polish Foundation for Opportunities Industrialisation Centres (OIC Poland), while business/regional development organisations and vocational training providers are among the leading partners.

Studies carried out under Activity 1 helped to identify barriers that prevent ex-convicts from re-entering the employment market. Employers argued that although they agree with the statement that work is important for rehabilitation, they are unwilling to employ incarcerated people because convicts are considered bad workers. The public perception of employing convicts or ex-convicts is strongly affected by prejudice, according to which conviction is a stigma rather than a consequence of specific actions. The studies also revealed that existing institutions and organisations involved in these issues are using different tools and diagnosing methods, while offering various types of support. A lack of common methodologies, clear procedures and flow of information prevented them from firming up their activities, merge initiatives, etc.

The Partnership is to work out a comprehensive method of rehabilitation combined with addiction therapy intended to enable the beneficiaries to find a job. Final beneficiaries are 120 convicts. Due to the impact of their environment, previous decisions and existing situation, they have a low educational status. They have little or no previous employment history and are lacking on-the-job experience and skills. They are unaware of their own predispositions, strengths or skills. While in prison, they are unlikely to find any positive role models. Upon release, they lack activity, mobility and motivation to adjust themselves to the requirements of the labour market. As a result of incarceration, their skills become obsolete and labour market access is difficult due to a lack of computer literacy.

Social stigmatization of ex-convicts prevents them from finding a job; long-term joblessness is likely to lead to marginalisation, exclusion and, consequently, to relapse into crime. Strongly motivated beneficiaries wishing to attend the sessions have been selected to the Project.

Indirect beneficiaries of the Project are penitentiary educators, psychologists, probation officers, addiction therapists, labour office advisors and staff members (100 persons).

The system of support to convicts in their occupational reintegration is to be designed as a comprehensive solution. On the level of work with those tutored, training in personal development will be combined with vocational training and counselling. On the institutional level, the Partnership is planning to develop a model for integration of operations by providers of assistance to convicts and ex-convicts.

The work with those tutored will be documented and based on a tailored approach. At first, strengths and vocational predispositions will be identified for subsequent development of individual Action Plans. The file of each convict will include certificates of all training courses, consultation notes and a description of personality traits and vocational predispositions. The Project will involve training in pro-active job seeking methods, vocational training in the following trades: storehouse keeper with fork-lift operator's certificate, construction worker (painter, plasterer, bricklayer, paver, and welder), office/administration worker; and training courses in information technology and self-employment. Overall success of the Project will depend on an improvement in skills of those working with convicts. All tutors/coaches will be provided with necessary training and postgraduate courses in occupational reintegration of those tutored, cooperation with

employers' associations, communication with convicts, job counselling and individualised Action Plan methodology.

Occupation integration centres will be established under the Project in Lublin and Zamość. Their staff will provide information about available training options and benefit entitlements. In addition, they will help the beneficiaries to write CV, letters of motivation and sustain contact with employers. The Partnership will publish two information leaflets: one with useful addresses and hints for the convicts, while the other one will describe benefits to potential employers from hiring ex-convicts.

Meetings hosted by international HIDAK Partnership will encourage experience sharing and joint elaboration of new methods. HIDAK partners are specialists in personal support; work with persons convicted on several counts and incarcerated women.

Information about Project progress, benefits arising there from (security improvements, a reduction in central budget expenditures) and readily available methodology will be disseminated internally within organisational structures of all Partners and in specialised press articles. The idea of occupational rehabilitation will be promoted among local community, employers, local governments, labour offices, welfare institutions and non-government organisations using press articles, electronic media, at domestic and international conferences and in the final report.

Administrator:

Polish Foundation of the Opportunities Industrialization
Centres „OIC Poland”
20-209 Lublin
7/9 Mełgiewska St.
Tel.: +48 81 749 32 03
Fax: +48 81 749 32 13

Partners:

- Provincial Probation Officer of the Provincial Court, Lublin
- Regional Penitentiary Service, Lublin
- Association „Patronat”, Warsaw, Lublin Branch
- Vocational Development Centre in Lublin, Lublin
- Penitentiary Service in Hrubieszów, Hrubieszów
- Penitentiary Service in Zamość, Zamość

„Czarna owca” – skazani na ochronę przyrody

Celem Partnerstwa jest opracowanie modelu zwiększenia szans byłych więźniów na zatrudnienie po zakończeniu odbywania kary oraz zmiana nastawienia społecznego wobec ich reintegracji i zatrudniania. Powstało ono z inicjatywy Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, a w realizacji projektu uczestniczą dolnośląskie instytucje penitencjarne oraz organizacje zajmujące się ekologią i rozwojem lokalnym.

Opracowanie projektu zostało poprzedzone diagnozą sytuacji osób opuszczających więzienia po odbyciu kary pozbawienia wolności. Sytuacja byłych więźniów na otwartym rynku pracy jest bardzo trudna, co wynika z ich niskiego wykształcenia, braku doświadczenia zawodowego czy zdezaktualizowania się kwalifikacji w trakcie odbywania kary. Tylko 10–15% spośród nich znajduje stałe zatrudnienie. Pozostali, zwłaszcza gdy pozbawieni są wsparcia rodzin, stają przed realną perspektywą powrotu na drogę przestępstwa.

Wobec braku bądź niewydolności systemu pomocy postpenitencjarnej, nastawionej na reintegrację zawodową byłych więźniów, Partnerstwo opracowało projekt umożliwiający skazanym aktywizację zawodową i przygotowanie do wymagań rynku pracy jeszcze w trakcie odbywania kary. Istotnym elementem projektu jest również to, że opracowano go w sposób umożliwiający jego przeprowadzenie ze znaczną korzyścią dla regionu, w którym usytuowany jest zakład karny oraz dla społeczności lokalnej.

Pilotaż będzie się odbywał w Dolinie Barczy, w regionie o charakterze zdecydowanie wiejskim, ze znacznym rozdrobnieniem gospodarstw indywidualnych. Jest to bardzo korzystne dla zachowania walorów przyrodniczych terenu i prowadzenia programów rolno-środowiskowych oraz gospodarki nastawionej na – promowaną w Unii Europejskiej – bioróżnorodność. Beneficjentami projektu będzie 310 skazanych, 50 funkcjonariuszy Służby Więziennej i 40 rolników.

Pierwszą grupą objętą szkoleniami będą funkcjonariusze Służby Więziennej, ponieważ to ich zadaniem, w dalszej części projektu, będzie koordynacja poszczególnych cykli szkoleniowych. Z tej grupy będzie się także rekrutować większość kierowników kursów, wykładowców zajęć teoretycznych, nauczycieli praktycznej nauki zawodu. Wszyscy ukończą kurs pedagogiczny podnoszący umiejętności dydaktyczne oraz szkolenia dotyczące integracji i reintegracji skazanych na otwartym rynku pracy. Dzięki temu będą przygotowani do wypełniania nie tylko zadań penitencjarno-ochronnych, ale i dydaktycznych, a także zyskają nowe narzędzia do wspierania resocjalizacji podopiecznych.

Zajęcia adresowane do osadzonych mają na celu podniesienie ich kwalifikacji zawodowych, zaznajomienie ich z mechanizmami rynku pracy, wyposażenie w umiejętności potrzebne do poszukiwania pracy oraz trening postaw, które pozwolą na utrzymanie zatrudnienia. Odbycie kursów zostanie potwierdzone certyfikatem. Beneficjenci otrzymają także listy referencyjne poświadczające doświadczenie zdobyte w trakcie praktyki.

Szkolenia i praktyki zawodowe zostały zgrupowane w następujące moduły: kursy rolno-środowiskowe, przetwórstwa żywności, rękodzielnictwa, budowlany i obróbki metali z wykorzystaniem technologii przyjaznych ochronie środowiska. Zakresy zajęć i ich harmonogram zaprojektowano tak, by stworzyć szansę na sprawdzenie nabytej wiedzy w praktyce. Moduły kursów będą ułożone kaskadowo, tak aby ze sobą nie kolidowały i pozwoliły beneficjentom o większym potencjale intelektualnym i umiejętnościach na zdobycie kilku kwalifikacji (np. w module budowlanym dostępne będą szkolenia: zbrojarz betoniarz, murarz tynkarz, technolog robót wykończeniowych).

Projekt pozwoli także więźniom na wzięcie udziału w bloku zajęć dotyczących samozatrudnienia. Zainteresowani rozpoczęciem działalności gospodarczej będą mieli możliwość korzystania z usług Centrum Doradztwa Prawno-Finansowego.

Partnerstwo przewiduje również pracę z rodzinami osadzonych. By poprawić sytuację bytową członków ich rodzin, wypłacane będą dodatki stażowe. Rodziny skazanych zostaną zaproszone na festyny promujące ideę projektu i prezentujące wytworzone produkty. Ich udział będzie służył podtrzymaniu więzi rodzinnych, a poznanie efektów pracy osadzonych pomoże rodzinom zmienić nastawienie do więźniów, uwierzyć w ich zaangażowanie, a także wspierać ich w decyzji o podjęciu aktywności zawodowej i zerwaniu z dotychczasowym życiem.

Na potrzeby rolników biorących udział w projekcie powstanie Rolnicze Centrum Edukacyjne, które pomoże im w tworzeniu rynku zbytu na produkty z gospodarstw ekologicznych oraz zapewni dostęp do informacji, literatury fachowej i doradztwa. Uczestniczący w projekcie rolnicy wezmą udział w kursach z zakresu prowadzenia gospodarstwa kwalifikującego się do programów rolno-środowiskowych.

Możliwość wykorzystania pracy więźniów dla dobra społeczności lokalnej (np. naprawa stolarki w budynkach użyteczności publicznej), ich zaangażowana postawa, przyczynią się również do zmiany nastawienia społecznego do skazanych oraz do propagowania idei resocjalizacji przez pracę.

Rezultatem projektu będzie stworzenie trwałego systemu współpracy między zakładem karnym a okolicznymi rolnikami oraz opracowanie metodyczne kursów szkoleniowych służących podnoszeniu kwalifikacji i reintegracji zawodowej więźniów. Na tej podstawie opracowany zostanie wieloaspektowy model szkoleń zawodowych i przedsiębiorczości przygotowujący skazanych do wejścia na otwarty rynek pracy, ujmujący doświadczenie Partnerstwa w syntetycznej formie, możliwej do powielania w innych regionach i środowiskach lokalnych.

Stałym elementem działania Partnerstwa jest prowadzenie akcji upowszechniania i promocji. Popularyzowanie idei projektu oraz prezentowanie metody i osiągniętych rezultatów powinno się przyczynić do wzrostu akceptacji społecznej dla pracy więźniów, a także, pośrednio do ich reintegracji zawodowej po opuszczeniu zakładu karnego.

Administrator

Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP)
Al. Niepodległości 186
00-608 Warszawa
tel.: 0 668 126 102
faks: 022 576 81 77

Partnerzy

- Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej, Wrocław
- Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „Pro Natura”, Wrocław
- Stowarzyszenie Inicjatywa Samorządowa „Razem”, Wołów
- Zakład Karny w Wołowie, Wołów

„Black Sheep” Condemned to Nature Protection

The Development Partnership’s objective is to work out a model for enhancing ex-convicts’ job finding opportunities and changing community attitude towards their reintegration and employment. The Partnership was established by United Nations Development Programme with the involvement of penitentiary institutions and environmental/local development organisations from the Lower Silesia Region.

The Project is based on a survey of situation faced by ex-convicts upon their release from penitentiaries, which is very difficult due to a low education status, lack of previous employment history or obsolescence of skills during the incarceration period. Only 10–15% of them manage to get a permanent job, while the remainder, especially those unassisted by their relatives, are in real danger of embarking again on the path of crime.

Considering the apparent inefficiency of the post-penitentiary assistance system focused on occupational reintegration of ex-convicts, the Partnership has developed a Project that will enable convicts to integrate occupationally and adjust themselves to the requirements of the labour market while serving the sentence. Importantly, the Project was designed to bring substantial benefits to the region of the penitentiary and to the local community.

The pilot project will be delivered in the Valley of Barcza River, a predominantly rural region with highly fragmented farms. This contributes to the preservation environmental assets of the region and makes it suitable for delivery of agri-environmental programmes, while supporting biodiversity-focused economy encouraged by the European Union. Project beneficiaries are 310 convicts, 50 Penitentiary Service officers and 40 farmers.

Penitentiary Service officers will be the first to receive training, as it will be their responsibility to coordinate training series delivered under subsequent stages of the Project. Most course leaders, theory lecturers and hands-on job teachers will be recruited from this group. All of them will graduate from a training course in pedagogy to improve teaching skills, as well as from training courses in integration and reintegration of the convicts with the open labour market. This will prepare them for performance of educational duties, in addition to penitentiary/security ones, and provide them with new tools to support rehabilitation of prisoners.

Training sessions are intended to improve vocational skills of the convicts, familiarize them with labour market mechanisms and provide them with skills and attitudes necessary to find and keep a job. Certificates attesting to completion of training courses will be awarded to the beneficiaries along with letters of reference confirming experience from placements.

Training and placements include the following modules: agri-environmental, food processing, handicraft, construction and environment-friendly machining techniques. The programme and agenda of training sessions have been designed so that the beneficiaries are able to test their knowledge in practice. The cascade of training modules will help to avoid overlapping and allow beneficiaries of higher intellectual potential to acquire skills in two or more trades (e.g. the construction module will include training in the following trades: concreter/steel fixer, bricklayer/plasterer and finish technology specialist). Moreover, the Project will enable convicts to attend a block of training events in self-employment. Those willing to start their own businesses will have an opportunity to use the services of Legal/Financial Advice Centre.

The Development Partnership is planning to involve the families of detained persons. In an effort to improve financial situation of family members, convicts will be paid internship stipends. Their family members will be invited to events promoting the idea of the Project and presenting products made thereunder. This will help to strengthen family ties, while learning about the

products of convicts' work is likely to bring about a change in family members' attitude to the convicts, make them believe in their commitment and strengthen their motivation to find a remunerated job and change the way of life.

Farmers participating in the Project will have Agricultural Education Centre at their disposal. The Centre will help them to develop outlet markets for organic farming products and provide access to information, technical literature and advice. In addition, farmers will be given training in running a farm meeting eligibility criteria of agri-environmental programmes.

By working with commitment for the benefit of local community (e.g. joinery works in public buildings), convicts will see a change in community attitude towards them, while the idea of rehabilitation by work will be promoted.

As a result of the Project a system of permanent cooperation between penitentiary and local farmers will be established along with training courses intended to improve convicts' vocational skills and support their occupational reintegration. This will serve as the basis for development of a comprehensive vocational/enterprise training model assisting the convicts in entering the open labour market, while presenting a synthesis of Development Partnership's achievements readily available for replication in other regions and local communities.

Dissemination and promotional campaign is invariably a key component of Partnership's activities. Promoting the idea behind the Project and presenting the methodology and outcomes is expected to contribute to an increase in public consent for convicts' work and, indirectly, to their occupational reintegration upon release from penitentiary institutions.

Administrator:

United Nations Development Programme
02-071 Warsaw
31 Langiewicza St.
Tel.: +48 668 126 102
Fax: +48 22 576 81 77

Partners:

- District Inspectorate of Prison Service, Wrocław
- Society of Wildlife Friends „Pro Natura”, Wrocław
- „Together” Self-government Initiative Association, Wołów
- Penitentiary Service in Wołów, Wołów

„Mozemy więcej” – Partnerstwo na rzecz spółdzielni socjalnych

Celem Partnerstwa jest stworzenie, na podstawie doświadczeń krajów realizujących takie przedsięwzięcia, polskiego praktycznego modelu spółdzielni socjalnej dla osób wykluczonych lub marginalizowanych społecznie. Partnerstwo planuje objąć projektem 40 osób. Pierwszą grupę (około 20 osób) będą stanowić ludzie w wieku 18–25 lat opuszczający zakłady poprawcze i karne oraz domy dziecka. W skład tzw. grupy specjalistów wejdzie 20 osób długotrwale bezrobotnych, mających określone wykształcenie lub przygotowanie kierunkowe (ekonomia, pedagogika, psychologia) do podjęcia aktywności społeczno-gospodarczej, które mogą wspomóc podstawową grupę beneficjentów w tworzeniu i prowadzeniu spółdzielni socjalnej.

Spółdzielnia socjalna tworzona w ramach projektu będzie się opierać na zasadzie równości jej twórców i pracowników. Oznacza to, że pełnienie jakichkolwiek funkcji nie będzie uzależniane od posiadanego wykształcenia, ale od zdolności wzięcia określonego stopnia odpowiedzialności za zadania realizowane przez spółdzielnię. Partnerstwo dopuszcza także sytuację, iż w wyniku procesu kształcenia pewna część uczestników projektu dojdzie do przekonania, że funkcjonowanie w strukturze spółdzielni nie interesuje ich. Osoby te najprawdopodobniej będą chciały usamodzielnić się (czyli rozpocząć własną działalność gospodarczą) bądź też zatrudnić się jako pracownicy najemni w innych instytucjach, organizacjach lub przedsiębiorstwach. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku Partnerstwo dołoży wszelkich starań oraz uruchomi wszelkie swoje możliwości, aby pomóc tym uczestnikom projektu w realizacji ich indywidualnych planów zawodowych.

Partnerstwo wyodrębniło cele szczegółowe projektu. Pierwszy z nich to opracowanie i wdrożenie modelu spółdzielni socjalnej dla grupy osób wykluczonych społecznie. Model ten będzie pełnił funkcję *know-how* dla wszystkich, którzy pragną uruchomić tego typu spółdzielnię.

Kolejnym zadaniem jest przygotowanie edukacyjne beneficjentów ostatecznych do uruchomienia i prowadzenia spółdzielni socjalnej. Koncepcja szkoleń została dostosowana pod względem metodycznym do zdolności percepcyjnych beneficjentów i zdobycia przez nich podstawowej wiedzy pozwalającej na prowadzenie spółdzielni. Pełny cykl szkoleniowy, w którym będą uczestniczyli beneficjenci projektu potrwa około 280 godzin. Obejmie m.in. modułowe warsztaty i treningi z zakresu motywacji, budowania zespołu, ekonomii społecznej, prawa i spółdzielczości, tworzenia biznesplanu dla przyszłej spółdzielni.

Celem Partnerstwa jest również stworzenie systemu wsparcia instytucjonalno-prawno-ekonomicznego spółdzielni socjalnych w Polsce. W trakcie realizacji projektu Partnerstwo wypracuje, przy udziale ekspertów, rekomendacje dla polityki społecznej i gospodarczej państwa. Miernikiem osiągnięcia celu będzie liczba zgłoszonych rekomendacji.

Głównym rezultatem wypracowanym przez Partnerstwo, który będzie poddawany walidacji, jest „Model insercji społecznej i zawodowej młodych osób wykluczonych społecznie (opuszczających zakłady karne)”. Jego ideą jest stworzenie takim osobom „pomostu” między zakładem poprawczym lub karnym a „normalnym” społeczeństwem i rynkiem pracy. Dzięki temu osoba wykluczona będzie mogła w bezpieczny dla niej sposób przejść proces reintegracji społecznej i zawodowej. Idea ta opiera się z jednej strony na spójnej i systemowej współpracy instytucji penitencjarnych z instytucjami lokalnymi oraz koordynacji lokalnej współpracy jednostek publicznych (starostwa, powiatowe urzędy pracy, powiatowe centra pomocy rodzinie) z wszelkimi organizacjami i instytucjami społecznymi oraz prywatnymi zajmującymi się pomocą społeczną lub działającymi na rzecz tej sfery życia publicznego. Z drugiej strony podporą tego modelu jest odpowiednio przygotowana interwencja edukacyjna i socjalizacyjna, służąca usamodzielnieniu zawodowemu młodych osób wykluczonych społecznie poprzez założenie, prowadzenie i pracę w spółdzielni socjalnej.

Instytucjami, które będą mogły zastosować wypracowany model są jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, organizacje społeczne zajmujące się problematyką przeciwdziałania i zapobiegania marginalizacji i wykluczeniu społecznemu, administracja centralna (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji), jednostki organizacyjne administracji centralnej, a przede wszystkim zakłady poprawcze i karne oraz ochotnicze hufce pracy.

Rezultaty projektu będą szeroko upowszechniane zwłaszcza tam, gdzie problemy marginalizacji społecznej określonych grup są szczególnie widoczne. Służy temu m.in. dwujęzyczna (polsko-angielska) interaktywna strona internetowa zawierająca informacje o bieżących zmianach społecznych i ekonomicznych oraz prawnych warunkach funkcjonowania ekonomii społecznej w Polsce, opisy dobrych praktyk, a także prezentacje rezultatów działań podejmowanych w projekcie.

Partnerstwo zorganizuje również cykl otwartych seminariów poświęconych prezentacji opracowanego modelu spółdzielni socjalnej, polskich i zagranicznych doświadczeń związanych z tematyką przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, ekonomii społecznej i spółdzielczości socjalnej. Ich uczestnikami będą przedstawiciele beneficjentów programu na szczeblu lokalnym oraz osoby publiczne i prywatne zainteresowane problematyką. W trakcie seminariów partnerzy będą upowszechniać projekt poprzez dystrybucję ulotek informacyjnych i CD-romów z materiałami informacyjnymi.

Partnerstwo nawiąże współpracę z mediami lokalnymi, regionalnymi i ogólnopolskimi. Dzięki współpracy z TVP3 nakręcony zostanie film prezentujący działalność funkcjonującej już spółdzielni, powstałej dzięki stworzonemu modelowi.

Na zakończenie zostanie zorganizowana międzynarodowa konferencja z udziałem pracodawców oraz polskich i zagranicznych organizacji pozarządowych, mająca na celu przedstawienie rezultatów projektu głównym aktorom polskiej sceny politycznej i gospodarczej.

Administrator

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej,
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji
ul. Szlak 73a
31-153 Kraków
tel.: 012 633 82 85
faks: 012 633 82 85

Partnerzy

- Grupa Wydawnicza INFOR SA, Warszawa
- Powiat Miechowski, Miechów
- Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), Warszawa
- Stowarzyszenie Tratwa, Olsztyn
- Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy, Warszawa

„We Can Do More” – Partnership in Support of Social Co-operatives

The objective of the project is to develop a practical model of a social co-operative for the socially excluded or marginalised based on the experience contributed by the countries implementing such projects. The Partnership is planning to include 40 people in the project. The first group (approximately 20 persons) will be people aged 18-25, leaving penal and correctional institutions as well as children's homes. The other group, called the specialist group, will consist of 20 long-term unemployed who have a specific educational or professional background (economy, pedagogy, psychology) which enables them to undertake social and economic activity. This group may support the basic beneficiary group in the establishment and management of a social co-operative.

The social co-operative to be established under the project will be based on the principle of the equality of its founders and employees. This means that functions will not be assigned based on a person's educational background but on his or her ability to undertake a given extent of responsibility for the activities carried out by the co-operative. The Partnership will allow for situations such as project participants deciding not to remain within the co-operative due to the education process. Such people will probably become independent, i.e. start their own business or be hired by other institutions, organisations or companies. In both cases the Partnership will do its best and utilise all opportunities to help these participants pursue their individual career plans.

The Partnership has identified detailed objectives for the project. The first objective is to develop and implement a model for a social co-operative for the socially excluded. This model will serve as "know-how" to anyone who may wish to establish a social co-operative.

The second task is to educate the final beneficiaries in order to prepare them to establish and run a social co-operative. The concept of training has been methodologically adjusted to the beneficiaries' perception abilities and is oriented towards their gaining the basic knowledge necessary to run a co-operative. The full training cycle will last approximately 280 hours. It will include workshop modules and training sessions in the field of motivation, teambuilding, social economy, law and co-operatives as well as developing business plans for a future co-operative.

The Partnership is also aiming to create an institutional, legal and economic support framework for social co-operatives in Poland. During the project implementation, the Partnership will develop, in co-operation with experts, recommendations for the state social and economic policy. The number of recommendations submitted will be the measure of attainment.

The key output delivered by the Partnership which will be subject to validation is the "Model of social and professional insertion of socially excluded young people (leaving penal institutions)". Its concept is to create a "bridge" for such people between a correctional or penal institution and the "normal" society and labour market. Thus, a socially excluded person could safely undergo the process of social and professional re-integration. This concept is based on a coherent and system-oriented co-operation between penal entities and local institutions. Additionally, it is based on the coordination of local co-operation between public authorities (district labour offices, district family support centres) with any social and private organisations and institutions dealing with social welfare or supporting this sphere of public life. The model is also supported by adequately developed education and socialisation intervention, to serve the professional empowerment of socially excluded young people through the establishing, managing and working for social co-operatives.

The institutions which will be able to utilise the model developed include the organisational units of local authorities, social organisations dealing with the issues of combating and preventing marginalisation and social exclusion as well as state authorities (Ministry of Labour and Social Policy, Ministry of Justice, Ministry of National Education, Ministry of Interior and Administration), organisational units of state authorities, voluntary labour corps (OHP) and above all – correctional and penal institutions.

The project outputs will be widely disseminated, especially in those areas where marginalisation issues are the most visible. This is accomplished, inter alia, via a bilingual (Polish and English) interactive website containing information about the ongoing changes in the economic and legal framework of social economy in Poland, descriptions of good practices and presentations of the results of the activities carried out within the project.

The Partnership will also organise a series of open seminars devoted to the presentation of the developed social co-operative model, Polish and foreign experience linked to the issues of combating social exclusion, social economy, and social co-operatives. The seminar participants will include programme beneficiaries on the local level, as well as individuals and public officials interested in these issues. During the seminars, the partners will promote the project by distributing information leaflets and CD-ROMs with informational material.

Co-operation with local, regional and national media will be established. A film will be made in co-operation with TVP3, demonstrating the operation of an already existing co-operative, established based on the model developed.

Upon completion, an international conference will be held, with the involvement of employers as well as Polish and foreign NGOs, with the objective to demonstrate the project outputs to the key actors of the Polish political and economic scene.

Administrator

Foundation in Support of Local Democracy, Małopolska Institute of Local Government and Administration

31-153 Cracow

73a Szlak St.

Tel.: +48 12 633 82 85

Fax: +48 12 633 82 85

Partners:

- Infor SA Publishing Group, Warsaw
- Miechów District, Miechów
- United Nations Development Programme, Warsaw
- „Tratwa” Association, Olsztyn
- Employment Cooperative’s Lustration Committee, Warsaw

Praca i godne życie dla kobiet – ofiar przemocy

Partnerstwo powstało w celu stworzenia modelowych rozwiązań ułatwiających kobietom – ofiarom przemocy (bezrobotnym, zagrożonym utratą zatrudnienia oraz skazanym za przestępstwa popełnione z użyciem przemocy wobec swoich oprawców) podnoszenie kwalifikacji zawodowych, znalezienie zatrudnienia, powrót i utrzymanie się na rynku pracy oraz godzenie życia rodzinnego i zawodowego. Projekt ma także na celu popularyzowanie wśród pracodawców idei równych szans dla kobiet i mężczyzn oraz promowanie elastycznych form zatrudnienia.

Doznane obrażenia fizyczne oraz stan psychiczny wynikający z życia w związku opartym na przemocy powodują, że kobiety gorzej wywiązują się ze swoich obowiązków zawodowych, częściej niż inni pracownicy korzystają ze zwolnień lekarskich, spóźniają się do pracy itp. Pogarsza to ich ocenę jako pracowników, co w efekcie może prowadzić do utraty zatrudnienia.

W ramach Działania 1 Partnerstwo przeprowadziło badania sondażowe i dokonało konsultacji z beneficjentami ostatecznymi, przedstawicielami organizacji pomocowych oraz pracodawcami. Wyniki badań wykazały, że w celu stworzenia skutecznego systemu prewencji wykluczenia społecznego i aktywizacji zawodowej kobiet doświadczających przemocy domowej oraz kobiet po odbytych karach pozbawienia wolności orzeczonych za zamordowanie sprawców przemocy konieczne jest opracowanie modelu zintegrowanego systemu pomocy, łączącego pomoc psychologiczną, socjalną i prawną z różnymi formami aktywizacji zawodowej. System będzie się opierał na lokalnych koalicjach instytucji działających w dziedzinie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet oraz aktywizacji zawodowej. W skład koalicji powołanych we wszystkich trzech ośrodkach, w których realizowany jest projekt (Warszawa, Łódź, Lubliniec) będą wchodzić m.in. pracodawcy, związki zawodowe, organizacje kobiece, urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, policja, instytucje wymiaru sprawiedliwości, służby medyczne, zakłady doskonalenia zawodowego.

Partnerzy projektu i uczestnicy lokalnych koalicji wspólnie opracują standardy postępowania z ofiarami przemocy domowej. W kontekście aktywizacji i integracji zawodowej takich kobiet szczególna rola przypada pracodawcom, którzy – dzięki zdobytej w trakcie realizacji projektu wiedzy o zjawisku przemocy oraz o równouprawnieniu kobiet i mężczyzn – będą bardziej świadomie kształtować swoją politykę zatrudnienia, uwzględniającą specyficzne problemy kobiet. Pracodawcy zostaną zmotywowani do wdrażania elastycznych form zatrudnienia poprzez działania informacyjne i promocyjne (seminaria, publikacje, kampania medialna) oraz zachęeni do udziału w konkursie „Firma przyjazna kobietom”. Zostanie także stworzony mechanizm wsparcia przy opiece nad dziećmi (tradycyjna opieka w przedszkolach i żłobkach będzie uzupełniona o pracę wolontariuszy).

Partnerstwo przewiduje opracowanie kompleksowego programu pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej, edukacyjnej i doradczej służącej przełamaniu barier związanych z byciem ofiarą przemocy, podnoszeniu poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych oraz przygotowaniu do prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej. Program pomocy psychologicznej obejmuje wprowadzenie innowacyjnych metod terapeutycznych poprzez zajęcia teatralne.

W realizacji projektu będą wykorzystane nowe metody podnoszenia kwalifikacji zawodowych – zastosowanie *blended learning*, czyli połączenia e-learningu z edukacją tradycyjną np. w realizowanych kursach komputerowych. Ma to szczególne znaczenie w przypadku kursów prowadzonych dla kobiet osadzonych w Zakładzie Karnym w Lublińcu. Grupa kobiet zostanie przygotowana do prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej. Służyć temu będzie nowatorskie podejście szkoleniowo-doradcze, łączące szkolenia grupowe z doradztwem indywidualnym.

Rezultatem projektu będzie utworzenie przedsiębiorstwa społecznego, jako eksperymentalnej formy zatrudnienia tranzytowego, pozwalającego na integrację lub reintegrację kobiet z rynkiem pracy.

Partnerska współpraca z urzędami pracy i ze związkiem pracodawców pozwala zakładać, że rezultatem projektu będzie też skutecznie przeprowadzona pomoc w znalezieniu pracy dla beneficjentek oraz możliwości odbycia staży i praktyk zawodowych.

Zarówno beneficjentki projektu, jak i pracodawcy oraz przedstawiciele różnych grup zawodowych będą aktywnie włączeni w realizację Działania 2 poprzez: (a) udział w warsztatach dla grup zawodowych i opracowywanie standardów działania; (b) występowanie beneficjentek w rolach ekspertek podczas warsztatów koalicyjnych i wśród grup zawodowych oraz zapraszanie ich do udziału w pracach Komitetu Zarządzającego i Forum Partnerstwa z głosem doradczym.

Upowszechnianie dobrych praktyk i włączenie ich do głównego nurtu polityki będzie realizowane poprzez organizowanie seminariów, warsztatów dla pracodawców oraz przedstawicieli innych grup zawodowych, organizowanie konferencji, wyprodukowanie płyt CD, a także wydanie publikacji o projekcie i wyprodukowanie filmowego materiału dokumentalnego, ogłoszenia w prasie, współpracę z mediami, zorganizowanie konkursu dla pracodawców.

Administrator

Centrum Praw Kobiet
ul. Wilcza 60 lok. 19
00-679 Warszawa
tel.: 022 652 01 17
faks: 022 652 01 17

Partnerzy

- Congress and Training Center Sp. z o.o., Warszawa
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Filia Łódź, Łódź
- Ośrodek Pomocy Społecznej Dzielnicy Śródmieście m. st. Warszawy, Warszawa
- Ośrodek Pomocy Społecznej Dzielnicy Żoliborz m. st. Warszawy, Warszawa
- Powiatowy Urząd Pracy Łódź Wschód, Łódź
- Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Warszawa
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Warszawa
- Zakład Karny w Lublińcu, Lubliniec
- Związek Pracodawców Warszawy i Mazowsza, Warszawa

Work and Life of Dignity for Women Victims of Violence

The Development Partnership was established with a view in creating model solutions to help women-victims of violence (unemployed, in danger of job loss and those convicted for aggravated crimes against their persecutors) to improve vocational skills, enter and reenter the labour market and reconcile their household and occupational obligations. Moreover, the Project is intended to promote among the employers the idea of equal opportunities and flexible forms of employment.

Due to physical injuries and mental trauma from family violence, female workers tend to perform worse at work, take doctor's leaves more often than other workers, are late at work, etc. As a consequence, their rating as workers is low and they are likely to be dismissed.

According to surveys and consultations made by the Partnership under Activity 1 with final beneficiaries, assistance organisations and employers, an integrated model combining psychological and legal assistance with various forms of occupational integration activities is required in order for a system of social exclusion prevention and occupational integration of women – family victims and those convicted for killing their persecutors to be effective. The system will be based on local coalitions of institutions involved in counteracting violence against women and ensuring their occupational integration. The coalitions formed in the three centres of the Project (Warsaw, Łódź and Lubliniec) will include as members trade unions, women's organisations, labour offices, welfare centres, the police, law enforcement institutions, medical services and vocational development companies.

The Project partners and local coalition members will work out standards of dealing with family violence victims. Employers, who are instrumental in occupational integration of victimized women, will gain under the Project an in-depth knowledge of family violence and equal opportunities of men and women and thus will be better prepared for developing a conscious employment policies taking into account problems encountered by women. Employer will be motivated to introduce flexible forms of employment by awareness and promotional activities (seminars, publications, mass media campaign) and encouraged to participate in the "Women-friendly Company" competition. A mechanism of support to children care (provided by kindergartens and nurseries with the involvement of volunteer workers) will be established.

The Development Partnership is planning to develop a comprehensive psychological, legal, social, educational assistance and counseling programme intended to help in overcoming barriers encountered by violence victims, enhance educational profile, improve skills and prepare for starting a new business. The psychological assistance programme will involve innovative therapy methods based on theatrical activities.

The Project will benefit from a new methodology of vocational skill development: so-called blended learning method that combines e-learning with traditional approach to education, e.g. in computer courses. This will be particularly important for women detained at Lubliniec Penitentiary. A group of women will be prepared for starting their own business. They will benefit from an innovative approach to training and counseling activities, combining training in groups with individualized advice.

As a result of the Project, a social enterprise will be established as an experimental form of transition employment, making it possible to integrate or reintegrate women with the labour market.

Thanks to Partner cooperation with labour offices and employers' association the Project is expected to provide the beneficiaries with effective job finding assistance and placement/internship opportunities.

Project beneficiaries, employers and representatives from various workers' associations will join activities delivered under Activity 2. They will: (a) participate in workshops for various trades and develop performance standards; and (b) beneficiaries will participate as experts in coalition workshops and trade organisations, they will be invited to the meetings of Steering Committee and Partnership Forum as advisors.

The dissemination of good practice and its inclusion into mainstream policies will be achieved by hosting seminars and workshops for employers and representatives of other professions, conferences, CD-ROM releases, publication of printed materials and screening a documentary about the Project, press announcements, cooperation with mass media and a contest for the employers.

Administrator:

Women's Rights Centre
00-679 Warsaw
60/19 Wilcza St.
Tel.: +48 22 652 01 17
Fax: +48 22 652 01 17

Partners:

- Congress and Training Centre Co. Ltd., Warsaw
- Municipal Social Welfare Centre – District, Łódź-Śródmieście, Łódź
- Social Welfare Centre for Warsaw – District Śródmieście, Warsaw
- Social Welfare Centre for Warsaw – District Żoliborz, Warsaw
- Poviát Labour Office Łódź – East Łódź
- Voivodship Labour Office, Warsaw
- Pedagogical University of the Polish Association for Adult Education in Warsaw, Warsaw
- Penitentiary Service for Women in Lubliniec, Lubliniec
- Union of Warsaw and Mazowsze Employers, Warsaw

Fundacja
FUNDUSZ WSPÓŁPRACY

Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL,
Krajowa Struktura Wsparcia

Fundacja „Fundusz Współpracy”

ul. Górnoślaska 4a

00-444 Warszawa

Tel.: 022 45 09 857

022 45 09 964

Fax: 022 45 09 856

e-mail: equal@cofund.org.pl

www.equal.org.pl